

m e r i t u m

RACHUNKOWOŚĆ

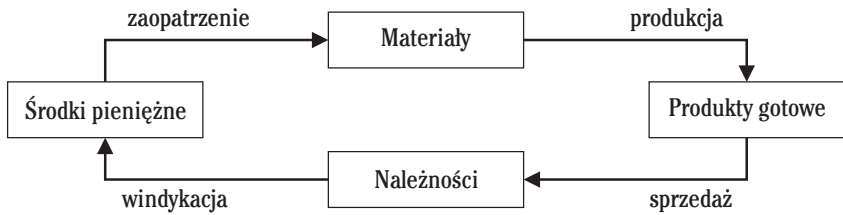
RACHUNKOWOŚĆ I SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWA

ABC

a Wolters Kluwer business

WAŻNE! Cykl operacyjny to okres, jaki upływa od momentu wydatkowania środków pieniężnych na zakup materiałów do produkcji wyrobów i usług do czasu wpływu środków pieniężnych uzyskanych ze sprzedaży wytworzonych dzięki nim wyrobów i usług.

- 36** **Aktywa długoterminowe** to majątek, który fizycznie będzie wykorzystywany w jednostce w okresie powyżej jednego roku obrotowego, co oznacza, że w bilansie na koniec okresu pojawi się ponownie (choć może mieć mniejszą wartość, jeśli w ciągu roku nastąpi jego częściowe zużycie, np. przez amortyzację w przypadku środka trwałego). Mówiąc o aktywach uczestniczących w cyklu operacyjnym stosuje się nazwę trwałe, co oznacza, że dany składnik będzie wykorzystywany nie w jednym cyklu operacyjnym, ale w kilku lub kilkunastu cyklach operacyjnych.

WAŻNE! Należy pamiętać, że klasyfikacja aktywów na długo- i krótkoterminowe bazuje na terminie ich realizacji, który określamy licząc miesiące od dnia bilansowego, a nie od dnia pozyskania aktywów.

PRZYKŁAD Jeżeli jednostka zakupi w marcu 20X1 r. obligacje z terminem wykupu za 18 miesięcy (tj. we wrześniu 20X2 r.), to w bilansie zamknięcia na dzień 31 grudnia 20X1 r. wykaże te obligacje w aktywach krótkoterminowych, gdyż od dnia bilansowego (31 grudnia 20X1 r.) do dnia realizacji obligacji upłynie 9 miesięcy.

- 37** Podział na aktywa długo- i krótkoterminowe jest jednak niewystarczający do szczegółowej analizy bilansu, należy zatem dokonać dalszego podziału aktywów w ramach ich grup. **Majątek krótkoterminowy** jest niejednorodny, może występować pod różną postacią.

Podstawowe jego pozycje to:

- 1) aktywa rzeczowe, czyli zapasy w postaci materiałów, towarów, wyrobów gotowych, półproduktów, półfabrykatów, czy usług;
- 2) krótkoterminowe aktywa finansowe, w tym udziały i akcje, dłużne papiery wartościowe oraz inne aktywa finansowe o okresie wykupu krótszym niż 12 miesięcy;
- 3) należności z tytułu dostaw i usług o terminie wymagalności do 12 miesięcy (lub w ciągu jednego cyklu właściwego dla danej jednostki);
- 4) aktywa pieniężne w postaci środków pieniężnych i innych aktywów pieniężnych;
- 5) pozostałe aktywa krótkoterminowe.

- 38** Podobny podział aktywów może być dokonany w stosunku do **majątku długoterminowego**. Wyróżniamy w nim:

- 1) aktywa rzeczowe;
- 2) wartości niematerialne i prawne;
- 3) aktywa finansowe długoterminowe;
- 4) pozostałe aktywa długoterminowe.

J.F.S. Day, *The Informative Content of Cash Flow Figures*, „Accounting and Business Research” 1989, zima, s. 3–11]. A. J. Tracy stwierdza, że zestawienie przepływów środków pieniężnych, jakkolwiek bardzo pożyteczne pod pewnymi względami, nie zawiera informacji niezbędnych do określenia kondycji finansowej firmy oraz zysku i (...) w żadnym stopniu nie zastąpi dwóch innych sprawozdań, czyli rachunku wyników i bilansu [A. J. Tracy, *Sprawozdania finansowe firm*, Warszawa 1996, s. 19].

PRZYKŁAD Przedsiębiorstwo X nabyło 5 stycznia 20X1 r. 10 000 par butów po cenie netto 60 PLN/parę. Termin płatności za nabyte towary przypada 5 lutego 20X1 r. W styczniu sprzedano do sklepów detalicznych 3000 par butów po cenie netto 100 PLN/parę. Umowa ze sklepami detalicznymi przewiduje realizację płatności za dostarczone towary każdego 10 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym miała miejsce dostawa.

Zakładając, że przedstawiona transakcja była jedyną, jaką przeprowadziło przedsiębiorstwo X w styczniu 20X1 r. przedstawiamy poniżej zakres informacji finansowej możliwej do uzyskania z systemu rachunkowości funkcjonującego na bazie kasowej i memoriałowej.

Zasada kasowa:

Rachunek przepływów pieniężnych w styczniu 20X1 r. (w PLN)	
Wpływy ze sprzedaży	0
Wydatki	0
Przeptywy netto	0

Zasada memoriałowa:

Bilans na koniec stycznia 20X1 r. (w PLN)	
Zapasy	420 000
Należności	300 000
Kasa	0
Zysk brutto	120 000
Zobowiązania	600 000

Rachunek zysków i strat za miesiąc styczeń 20X1 r. (w PLN)	
Przychody ze sprzedaży	300 000
Wartość sprzedanych towarów	180 000
Zysk na sprzedaży	120 000

Wnioski:

Porównanie zestawień informacji finansowych, dotyczących stycznia 20X1 r. przygotowanych na bazie kasowej i memoriałowej, potwierdza wyższość tych drugich, jeśli chodzi o zakres informacji i ich użyteczność w przewidywaniu przyszłych przepływów pieniężnych oraz terminowości ich występowania. Ilustracją tego niech będzie przeprowadzona poniżej interpretacja.

W przedmiotowej, celowo dobranej, skrajnej sytuacji system rachunkowości oparty na przepływach pieniężnych nie dostarcza praktycznie żadnej istotnej informacji, oprócz tej, że w rozpatrywanym okresie sprawozdawczym nie wystąpił przepływ pieniądza w jednostce (nie wystąpił ani wpływ, ani wydatek). Nie znamy jednak przyczyn tego stanu – czy brak przepływów pieniężnych wynika z tego, że jednostka nie podejmowała jakichkolwiek działań lub nie uczestniczyła w żadnych zdarzeniach gospodarczych, czy też przeprowadzone działania i występujące zdarzenia gospodarcze nie miały wymiaru kasowego. Jeżeli jednak wystąpiły jakieś transakcje (jak w rozważanym przypadku), to użytkownik informacji generowanej na bazie kasowej nie uzyska odpowiedzi na pytanie, czy w związku z przeprowadzoną transakcją jednostka może oczekiwać określonych wpływów w przyszłości i w jakiej ewentualnie wysokości lub w jakiej wysokości będzie musiała ponieść wydatki w kolejnych okresach.

Całkowicie inny obraz sytuacji finansowej jednostki uzyska użytkownik informacji sporządzonej na zasadzie memoriałowej:

Ujęcie skutków zdarzeń okresu n w bilansie:

Aktywa		Pasywa	
Aktywa		Kapitał własny	
BO	100 000	BO	50 000
+	30 000 (1)	+	30 000 (1)
+	10 000 (2)	-	500 (10)
-	10 000 (2)	+	8000 (19)
-	5000 (3)	BZ	87 500
+	1000 (5)	Zobowiązania	
-	3000 (6)	BO	50 000
-	1500 (7)	-	5000 (3)
+	3000 (8)	+	2000 (4)
-	1100 (12)	+	3000 (8)
+	1100 (12)	-	2500 (9)
-	300 (13)	+	500 (10)
-	1800 (14)	+	200 (11)
+	20 000 (15)	-	1800 (14)
-	8200 (16)	-	8000 (19)
+	1900 (17)	BZ	38 400
-	700 (18)	Zysk	7900
-	1600 (20)		
Razem aktywa	133 800	Razem pasywa	133 800

Kapitał od właścicieli spółki

Kapitał wypracowany w trakcie działalności spółki (w okresie n)

Rachunek zysków i strat okresu n:

Przychody		Koszty	
(5)	1000	2000	(4)
(9)	2500	3000	(6)
(15)	20 000	1500	(7)
(17)	1900	200	(11)
		300	(13)
		8200	(16)
		700	(18)
		1600	(20)
Razem przychody	25 400	Razem koszty	17 500

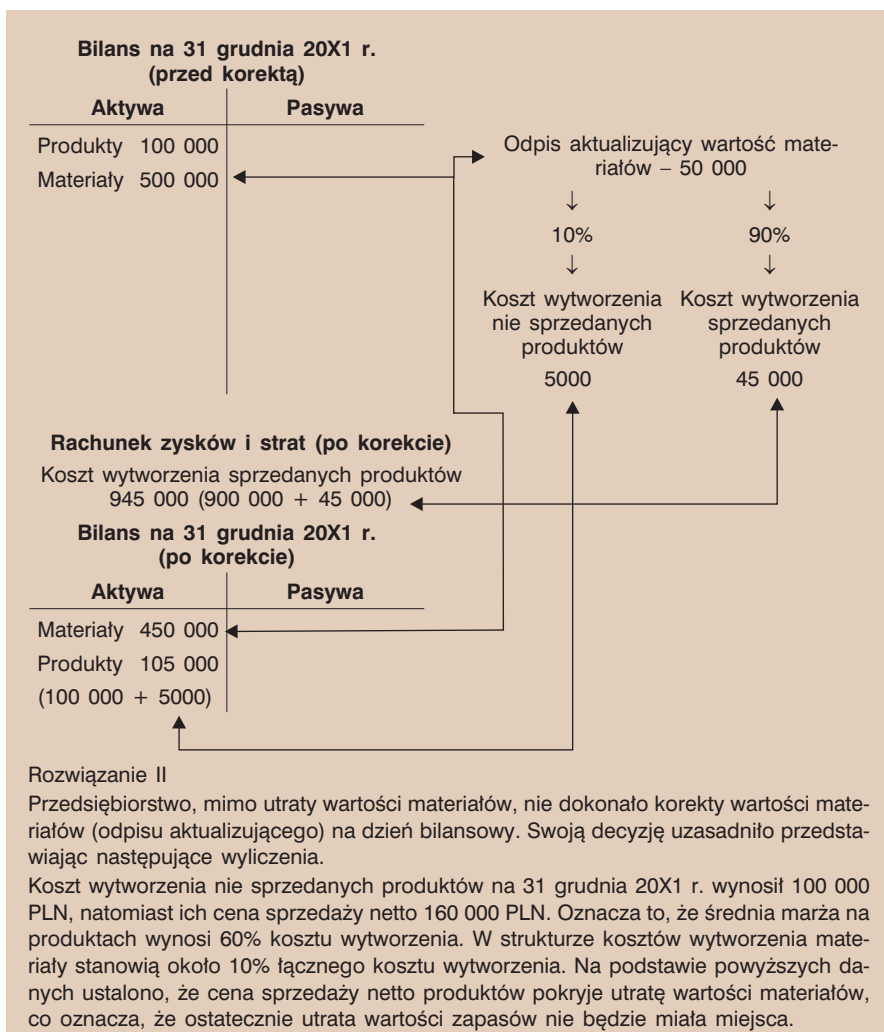
„Powrót” zysku do bilansu

Wynik finansowy (zysk) 7900
(25 400 – 17 500)

Zdarzenia (1), (10) i (19) nie stanowią przychodu/kosztu, ponieważ są skutkiem odpowiednio dopłaty/podziału kapitału własnego dokonanego przez właścicieli.

W przykładzie można dostrzec podwójną naturę kapitału własnego. Jedną jego część stanowi efekt dokonania właścicieli kapitału, czyli przekazanie (podział) kapitału własnego. Kapitał ten można umownie nazwać kapitałem od właścicieli spółki. Drugą część kapitału własnego to kapitał wypracowany przez spółkę w trakcie jej działalności.

Metoda II – ustalenie wyniku okresu n na podstawie bilansu (bez wyodrębnienia rachunku zysków i strat) jako zmiany stanu kapitału własnego. Metoda ta wymaga odniesienia skutków zdarzeń gospodarczych bezpośrednio na kapitał własny.

b. Usunięcie odpisu aktualizującego wartość materiałów

Odpis aktualizujący wartość materiałów jest dokonywany na konkretny dzień – dzień bilansowy kończący okres sprawozdawczy. W przypadku, gdy materiał zostanie zużyty w okresie sprawozdawczym następującym po dniu bilansowym, na który odpis dokonano, odpis ten zostanie usunięty z ksiąg rachunkowych i bilansu na moment zużycia materiałów. Można tego dokonać dwoma sposobami:

- ująć skutek w postaci przychodów;
- ująć skutek w postaci zmniejszenia kosztów.

WAŻNE! Zgodnie z art. 35c u.rach. w przypadku ustania przyczyny, dla której dokonano odpisu aktualizującego wartość aktywów, w tym również odpisu z tytułu trwałej utraty wartości, równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonane-

planowanej marży podmiotu, o ile oczywiście jednostka nie podejmie decyzji o podwyższeniu ceny sprzedaży netto towarów, którymi obrót prowadzi;

- odchyień z tytułu zarezerwowanego podatku VAT należnego, które odzwierciedlają kwotę podatku VAT należnego zawartego w cenie ewidencyjnej ustalonej na bazie ceny sprzedaży brutto. Przy założeniu, że cena sprzedaży netto nie ulegnie zmianie na skutek zmian cen zakupu (nabycia) towarów, stanowiących przedmiot obrotu towarowego, odchylenia z tytułu zarezerwowanego podatku VAT należnego nie podlegają korekcie pod wpływem zmian cen zakupu tak, jak to miało miejsce w odniesieniu do odchyień z tytułu marży na sprzedaży.

611

PRZYKŁAD**Przypadek 1.** Ceny ewidencyjne na poziomie cen sprzedaży netto

Dane identyczne, jak w poprzednim przykładzie.

Przedsiębiorstwo dokonało sprzedaży 300 szt. towarów X. Zapas końcowy wynosi 50 szt. Cena sprzedaży netto równa cenie ewidencyjnej wynosi 114,29 PLN/szt. Rzeczywista cena zakupu towarów X wynosiła 82 PLN/szt.

Należy ustalić wynik finansowy ze sprzedaży towarów oraz ich wartość ewidencyjną i bilansową.

Przed transakcją sprzedaży:

Wartość ewidencyjna 350 szt. towarów X w cenach sprzedaży netto 40 001,50 PLN

Odchylenie: niezrealizowana marża na sprzedaży 12 001,50 PLN
Ewidencyjna cena zakupu 28 000 PLN

Odchylenie: niezrealizowana marża na sprzedaży po korekcie 11 301,50 PLN

Rzeczywista cena zakupu 28 700 PLN

Bilans (w PLN)	
Towary	28 700

Rachunek zysków i strat (w PLN)	
Przychody ze sprzedaży towarów (300 szt. x 114,29) =	34 287
Wartość sprzedanych towarów:	
– w cenie ewidencyjnej	34 287
+ odchylenie marży	+ 10 287
– korekta marży (700–100) – 600	= 24 600
Wynik brutto na sprzedaży	6687

Po transakcji sprzedaży:

Wartość ewidencyjna 50 szt. towarów X w cenach sprzedaży netto 5714,50 PLN

Odchylenie: niezrealizowana marża na sprzedaży 1714,50 PLN
Ewidencyjna cena zakupu 4000 PLN

Odchylenie: niezrealizowana marża na sprzedaży po korekcie 1614,50 PLN

Rzeczywista cena zakupu 4100 PLN

Bilans (w PLN)	
Towary	4100

Przypadek 2. Ceny ewidencyjne na poziomie cen sprzedaży brutto

Dane identyczne, jak w poprzednim przykładzie.

Przedsiębiorstwo dokonało sprzedaży 300 szt. towarów X. Zapas końcowy wynosi 50 szt. Cena sprzedaży netto równa cenie ewidencyjnej wynosi 114,29 PLN/szt. Rzeczywista cena zakupu towarów X wynosiła 82 PLN/szt.

Przypadek. Inwestycje długoterminowe – sposób wyceny nieistotny

Bilans (przed przeklasyfikowaniem inwestycji)		Bilans (po przeklasyfikowaniu inwestycji)	
Inwestycje długoterminowe	0	Inwestycje długoterminowe	1200
Inwestycje krótkoterminowe	1200	Inwestycje krótkoterminowe	0

W przypadku inwestycji krótkoterminowych wycenianych w wartości rynkowej ich przekwalifikowanie nie powoduje zmiany wartości bilansowej przedmiotowego składnika aktywów, która pozostaje na poziomie dotychczasowej wartości księgowej.

Ujęcie i wycena inwestycji długoterminowej na poziomie dotychczasowej wartości księgowej (inwestycji krótkoterminowej) powoduje jednak, że zostaje ona wyceniona powyżej ceny nabycia (wartości początkowej). W odniesieniu do inwestycji długoterminowych sytuacja taka:

- jest niedopuszczalna przy wycenie w cenie nabycia pomniejszonej o odpis z tytułu trwałej utraty wartości;
- powoduje konieczność ujęcia nadwyżki z przeszacowania w kapitale z aktualizacji wyceny – przy wycenie w wartości godziwej.

Powstaje zatem pytanie, czy jednostka, która przyjęła metodę wyceny inwestycji długoterminowych na poziomie ceny nabycia pomniejszonej o trwałą utratę wartości, może ująć w księgach rachunkowych powstałą z przekwalifikowania inwestycję długoterminową w wartości przekraczającej jej wartość początkową. Jeśli tak, to powstaje kolejne pytanie, czy nie należałoby ująć powstałej nadwyżki w kapitale rezerwowym z aktualizacji wyceny.

Według wytycznych art. 35 ust. 7 u.rach. na dzień przekwalifikowania inwestycji jest dopuszczalna wycena inwestycji długoterminowej powyżej jej wartości początkowej, bez względu na sposób wyceny tej kategorii aktywów, co jednocześnie oznacza dopuszczalność zróżnicowania wyceny w ramach tej samej kategorii bilansowej (niektóre inwestycje wyceniane w wartości historycznej, inne w wartości bieżącej – rynkowej).

Ponadto z przepisu art. 35 ust. 7 u.rach. wynikałoby, że istniejącej na dzień przekwalifikowania nadwyżki z wyceny (przeszacowania) nie należy ujmować w kapitale rezerwowym z aktualizacji wyceny, a stanowiącą podstawę wyceny wartość księgową należy uznać za wartość początkową inwestycji długoterminowej.

Kolejny przykład ilustruje skutki przekwalifikowania inwestycji krótkoterminowej wycenianej w niższej z dwóch wartości cenie nabycia lub cenie rynkowej, przy czym spadek ceny rynkowej nie ma charakteru trwałego.

PRZYKŁAD Inwestycje krótkoterminowe wyceniane na poziomie ceny nabycia lub ceny rynkowej w zależności od tego, która z nich jest niższa.

Cena nabycia składnika inwestycji: 1000 PLN.

Cena rynkowa na ostatni dzień bilansowy: 900 PLN – nie jest to symptom trwałej utraty wartości.

Przypadek. Inwestycje długoterminowe wyceniane na poziomie ceny nabycia pomniejszonej o trwałą utratę wartości

Bilans (przed przeklasyfikowaniem inwestycji)		Bilans (po przeklasyfikowaniu inwestycji)	
Inwestycje długoterminowe	0	Inwestycje długoterminowe	900
Inwestycje krótkoterminowe	900	Inwestycje krótkoterminowe	0

Wariant II

Wycena na dzień przeklasyfikowania		Wycena na koniec 20X2 r.	
Aktywa	Pasywa	Aktywa	Pasywa
Aktywa finansowe ↑ 71	Kapitał z aktualizacji wyceny ↑ 71	Aktywa finansowe ↑ 100	Kapitał z aktualizacji wyceny ↓ 14
		Środki pieniężne ↑ 100	Wynik finansowy ↑ 214
Wycena na koniec 20X3 r.			
Aktywa	Pasywa		
Aktywa finansowe ↑ 100	Kapitał z aktualizacji wyceny ↓ 35		
Środki pieniężne ↑ 100	Wynik finansowy ↑ 235		

Mimo kapitałowego sposobu ujmowania skutków zmian wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, otrzymywane w formie środków pieniężnych odsetki są ujmowane w wyniku finansowym.

Przy ponownej reklasyfikacji wartość godziwa staje się nową skorygowaną ceną nabycia. W tym wariantcie pozostaje jednak do rozliczenia kapitał z aktualizacji wyceny w kwocie 22 PLN. Zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Finansów powinien on zostać rozliczony w okresie do terminu wymagalności przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej.

Kwoty, które będą co roku rozliczane z kapitału z aktualizacji wyceny na wynik finansowy, są kalkulowane na podstawie porównania oprocentowania naliczanego według nowej efektywnej stopy procentowej oraz hipotetycznego oprocentowania naliczanego według efektywnej stopy procentowej, jaką ustalono by gdyby kwota kapitału z aktualizacji wyceny zwiększyła początkową skorygowaną cenę nabycia.

Rok	Oprocentowanie według nowej efektywnej stopy procentowej	Oprocentowanie według hipotetycznej efektywnej stopy procentowej	Różnica stanowiąca odpisywaną w danym roku część kapitału z aktualizacji wyceny
20X4	254,6	249,3	5,3
20X5	281,7	274,6	7,2
20X5	313,7	304,1	9,5
Σ	-	-	22

Sytuacja bilansowa na koniec kolejnych lat przedstawia się następująco:

Wycena na koniec 20X4 r.		Wycena na koniec 20X5 r.	
Aktywa	Pasywa	Aktywa	Pasywa
Aktywa finansowe ↑ 154,6	Kapitał z aktualizacji wyceny ↓ 5,3	Aktywa finansowe ↑ 181,7	Kapitał z aktualizacji wyceny ↓ 7,2
Środki pieniężne ↑ 100	Wynik finansowy ↑ 259,9	Środki pieniężne ↑ 100	Wynik finansowy ↑ 288,9

Przypadek 3.

Wielkość produkcji danego okresu jest mniejsza niż wielkość sprzedaży. Produkcja < sprzedaż (8 szt. < 10 szt.)

Cena sprzedaży = 20 PLN/szt.

Zmniejszenie stanu zapasów 2 szt. produktów
– bilans 2 szt. x 10 PLN /szt. = 20 PLN

Przychody ze sprzedaży produktów 10 szt. x 20 PLN/szt. = 200 PLN		Przychody ze sprzedaży produktów 10 szt. x 20 PLN/szt. = 200 PLN
Przychody i zrównane z nimi –20 PLN		
Koszty według rodzaju 100 PLN	Koszty produkcji Koszty wytworzenia sprzedanych produktów 8 szt. x 10 PLN/szt. = 80 PLN	Koszty nie sprzedanych produktów
	Koszty sprzedaży 10 PLN	Wartość sprzedanych produktów 10 szt. x 10 PLN/szt. = 100 PLN
	Koszty ogólnego zarządu 10 PLN	Koszty sprzedaży 10 PLN
		Koszty ogólnego zarządu 10 PLN
Zysk na sprzedaży 80 PLN		Zysk na sprzedaży 80 PLN

WAŻNE! Jeżeli sprzedano więcej niż wyprodukowano, to oznacza, że trzeba sięgnąć do magazynu po ujęte formalnie wcześniej produkty (i koszty). W rachunkowości taki produkt ujęty w magazynie i czekający na sprzedaż to nic innego jak koszt „zmagazynowany” w bilansie w oczekiwaniu na współmierny do niego przychód.

W trzecim przypadku wynik ustala się analogicznie, jak w przypadku drugim, tyle tylko, że zmiana stanu produktów zmniejsza przychody ze sprzedaży, ponieważ sprzedano więcej niż wytworzono w danym okresie.

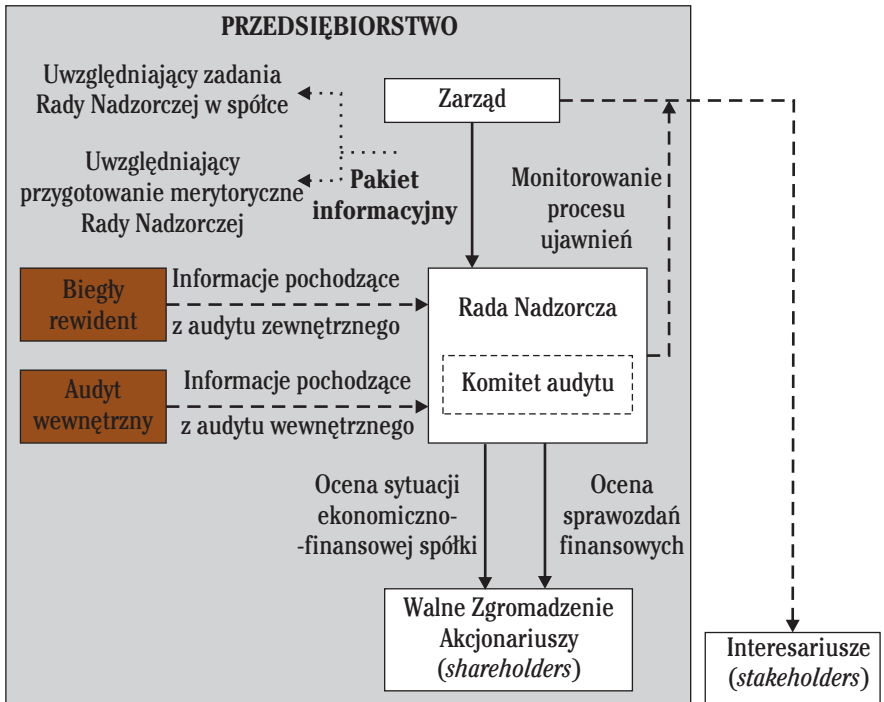
Zmiana stanu produktów jest kwestią kontrowersyjną. Zgodnie z treścią ekonomiczną powinna bowiem oznaczać bilansową zmianę stanu produktów, czyli produkcji gotowej i produkcji w toku. W polskiej praktyce często jednak oznacza dodatkowo zmianę stanu dwóch innych pozycji bilansowych, czyli RMK czynnych i RMK biernych. Po zmianach w polskim prawie bilansowym trudno zgodzić się z takim podejściem.

1171

WAŻNE! Trudno np. zgodzić się ze stwierdzeniem, że spółka usługowa lub spółka handlowa wykazała w rachunku zysków i strat w wariantcie porównawczym zmianę stanu produktów, skoro nie wytwarza ona produktów.

O ile w polskiej literaturze przedmiotu spotykamy podejście ujmujące RMK jako element stanu produktów, to w Międzynarodowych Standardach i IV Dyrektywie UE zmiana stanu produktów została wyraźnie określona jako tylko i wyłącznie zmiana stanu produktów gotowych i produkcji w toku.

Rysunek 10. Uproszczony schemat przepływu informacji między jednostkami funkcjonującymi w przedsiębiorstwie oraz w jego otoczeniu

Źródło: opracowanie własne.

jakość raportów finansowych [Discussion Paper on *The Financial Reporting and Auditing Aspects of Corporate Governance*, The European Federation of Accountants, Bruksela, lipiec 2003, s. 31].

Jak wskazuje Europejska Federacja Rachunkowców, efektywny nadzór korporacyjny wymaga aktywności oraz współpracy opartej na współdziałaniu zarządu, rady nadzorczej, audytorów (zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych) oraz komitetu audytu. Funkcjonowanie komitetu audytu jest obecnie kluczowym elementem struktury nadzoru korporacyjnego [Discussion Paper on the *Financial Reporting and Audit Aspects of Corporate Governance*, The European Federation of Accountants, Bruksela, Lipiec 2003, s. 31]. Dodatkowo w Komunikacie Komisji Europejskiej dotyczącym modernizacji prawa spółek i nadzoru korporacyjnego została zawarta rekomendacja odnośnie komitetu audytu następującej treści: „specjalny nacisk zostanie położony na komitet audytu (lub ekwiwalentną jednostkę), co ma prowadzić do wzmocnienia kluczowej roli, którą komitet powinien pełnić w nadzorowaniu funkcji audytu, zarówno audytu o charakterze zewnętrznym (wybór audytora zewnętrznego, monitorowanie powiązań audytora z jednostką – włączając w to wynagrodzenia nie pochodzące z usług audytowych), jak i o charakterze wewnętrznym (przeglądanie polityki rachunkowości, monitorowanie procedur audytu wewnętrznego oraz systemu zarządzania ryzykiem)” [Commission of the European Communities, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward*, Bruksela 21 maja 2003, KOM (2003) 284 wersja ostateczna, s. 15].

W odniesieniu do funkcjonowania komitetu audytu w Polsce może pojawić się pewien problem, który jak wskazuje K. Doliniak, sprowadza się do bierności i niewielkich kompetencji